

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ПЕРЕДУМОВИ І ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ

У статті розглядаються передумови і чинники, що сприяють формуванню мотивації навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей і підвищенню ефективності практичних занять з іноземної мови з метою подальшої реалізації набутих знань і розвинених мовленнєвих умінь у професійній сфері, а також в усіх інших можливих ситуаціях іншомовного спілкування. З точки зору психології мотивація як сукупність мотивів – причин, спонук, прагнень є потужним поштовхом до здійснення людиною певної діяльності і, зокрема, одним із визначальних факторів, що зумовлює продуктивність роботи студентів на практичних заняттях з іноземної мови і результативність іншомовної підготовки на певному завершеному етапі навчання.

Нині усталені фрази щодо важливості досконалого володіння іноземною мовою, зокрема англійською як пріоритетною мовою глобального світу, сприймаються з чітким розумінням і артикулюють усвідомлену більшістю людей необхідність знати іноземні мови. Немає потреби доводити значущість цього факту, зумовленого сучасними реаліями, необхідно мотивувати навчатись. Спираючись на сукупність позитивних мотивів, той, хто навчається, здатний діяти активно, цілеспрямовано та якісно примножувати свій потенціал знань. Щодо навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей наявність у них позитивної навчальної мотивації забезпечується створенням сприятливих умов педагогічної взаємодії і взаємозв'язком психолого-педагогічних – когнітивних, моральних, емоційних аспектів здійснення навчальної діяльності. Сучасні, змістовні й цікаві заняття з іноземної мови, в контексті яких не лише доноситься навчальна інформація, а й практично реалізується основна комунікативна функція взаємодії учасників навчального процесу – одна з головних передумов формування позитивної мотивації.

Нарощувати мотиваційне тло за допомогою використання сучасних і цікавих навчальних методів і завдань, а також високого рівня освіченості, досвідченості, професійної компетентності є одним із пріоритетних завдань сучасного викладача іноземної мови.

Ключові слова: мотивація, мотив, діяльність, студент, фахівець, вищий навчальний заклад, іноземна мова, навчання, заняття, інформація, знання, чинник, викладач, педагог, професійний.

У людей, які прагнуть пізнавати сучасний світ в усій його різноманітності, розширювати світоглядні горизонти, розвиватися культурно й духовно, вміло використовувати інформацію і розпоряджатися нею, ставити виклики перед собою в площині успішної професійної реалізації не залишається сумнівів у необхідності досконалого володіння принаймні однією іноземною мовою; щодо англійської мови, то нині наполегливо доводити доцільність її знати навіть не доводиться.

Здобуваючи освіту, студенти немовних навчальних закладів нашої країни, а в майбутньому – інженери, економісти, юристи, лікарі, а також науковці й спеціалісти в багатьох інших професійних галузях мають нагоду, крім вивчення основного циклу наукових і професійних дисциплін, навчатися іноземної мови, викладання якої базується на оновленій, осучасненій методиці й спрямоване на вироблення і практичне застосування іншомовної комунікативної стратегії майбутніх фахівців у професійній, науковій, діловій сферах. Натепер знання іноземної мови є незаперечною перевагою на шляху особистісного й

професійного становлення: це і чинник пізнання сучасного світу в усій багатогранності його проявів, і засіб для здійснення розвитку культурного й інтелектуального потенціалу, й інструмент для налагодження потрібних зв'язків, отримання актуальної, необхідної, корисної інформації з різноманітних джерел її надходження; щодо професійної діяльності володіння іноземною мовою – це володіння інформацією у разі здійснення комунікативної взаємодії між учасниками переговорів, діловими партнерами, замовниками й поставальниками, виробниками тощо. Високий рівень знання іноземної мови й іншомовні комунікативні вміння сучасного працівника – змістоутворюючий компонент його професійної комунікативної компетентності. Не буде перебільшенням сказати, що професійна комунікативна компетентність характеризує рівень освіченості й готовності фахівця до здійснення професійної діяльності, а її суть полягає у здатності розв'язувати комунікативні завдання в умовах професійного спілкування, у володінні потенціалом іншомовного професійного дискурсу [1]. Тому навчання сту-

дентів на заняттях з іноземної мови є важливим етапом формування їхньої професійної готовності. А формування позитивної мотивації до майбутньої професії неможливе без стійкої мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, пов'язаної з цією професією [11].

Мета статті, з огляду на вищезазначене, полягає в оптимізації поняття «мотивація», окресленні шляхів ефективності й артикулюванні практичної значущості занять з іноземної мови для студентів немовних спеціальностей, а також виділенні мотиваційних передумов здійснення якісної іншомовної підготовки.

Результативність будь-якої діяльності, зокрема навчальної, зумовлена сукупністю насамперед психологічних факторів і тісно пов'язана з мотивами здійснення діяльності. Мотивація становить сукупність мотивів – причин, спонукань, стимулів і є потужною силою, що викликає активність людини. Мотивами можуть виступати інтереси особистості, переконання, соціальні установки – за цим усім стоїть задоволення певних потреб особистості [8]. Мотивація є базисним поняттям психології і педагогіки; чинники мотивації і її вплив на прояв активності й здійснення певної людської діяльності й, зокрема навчальної, є предметом опису й вивчення у працях багатьох вітчизняних науковців: В.Я. Яблонка, М.Й. Варія, М.М. Фіцули, О.Б. Тарнопольського, В.В. Ягупова, О.В. Скрипченка.

Доведено, що на продуктивність педагогічного процесу – його хід, направленість, зміст суттєво впливають як зовнішні (суспільні, культурні, мікросередовища навчальних закладів), так і внутрішні умови (навчально-методична й матеріальна база ВНЗ, морально-психологічний мікроклімат, рівень професійної підготовки професорсько-викладацького складу) [7, с. 80]. Для нас практичний інтерес становить мотивація як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають студентів немовних спеціальностей до ефективної роботи на практичних заняттях з іноземної мови. З метою підвищення ефективності якості навчання викладачу іноземної мови необхідно враховувати передумови створення позитивної мотивації у тих, хто навчається, і продумувати алгоритм педагогічних дій, що сприяє підтриманню незгасаючого інтересу до вивчення іноземної мови.

Для більшості студентів питання щодо доцільності досконалого вивчення англійської або принаймні ще однієї іноземної мови не стоїть гостро, оскільки, по-перше, багато молодих людей усвідомлюють цю продиктовану сучасними реаліями необхідність; по-друге, зараз є чимало можливостей опанування іноземною мовою або вдосконалення вже наявних знань. Окрім закладів вищої освіти, в яких навчання іноземної мови є усталеним компонентом академічної програми, у студен-

тів є вибір альтернативного навчання: наприклад, можна розвивати свій потенціал знань іноземної мови, паралельно навчаючись на курсах мовної підготовки, займаючись на індивідуальних заняттях, накопичуючи мовний досвід у мовних школах інших країн у середовищі реального іншомовного спілкування, а також використовувати найбільш доступний спосіб самоосвіти – різноманітні навчальні сайти Інтернету з відповідним наповненням, таким як аудіо/відеоматеріали, подкасти, інтерактивні завдання, спеціальні блоги тощо.

Разом із тим майже кожен університет претендує на статус престижного ВНЗ, що забезпечується насамперед високою якістю навчання і подальшою професійною затребуваністю його випускників. Парадигма якісної вищої освіти, в контексті якої здійснюється навчання іноземної мови як невід'ємної дисципліни гуманітарного циклу, передбачає отримання належного рівня і такого обсягу знань, що є достатніми для того, щоб без труднощів й активно послуговуватися ними в подальшій професійній діяльності. Немає заперечень щодо перерахованих вище альтернативних шляхів інтенсифікації іншомовної підготовки, однак у цьому колі можливостей сучасне заняття з англійської мови в університеті з не меншою ефективністю має задовольняти інтелектуальні потреби й навчально-пізнавальний інтерес самих вибагливих, амбіційних студентів. Крім того, зміст занять іноземної мови у вищому навчальному закладі (немовному) формується з урахуванням професійної перспективи, що є перевагою іншомовної підготовки майбутніх фахівців у контексті набуття попереднього іншомовного мовленнєвого досвіду в змодельованих і відпрацьованих на заняттях ситуаціях навчально-професійної комунікації з подальшим перенесенням розвинутих мовленнєвих умінь у площину реального професійного спілкування, оскільки нині знання іноземної мови є необхідним компонентом професійної компетентності. Одночасно ми розділяємо думку про те, що навчання у ВНЗ має забезпечувати простір для творчого розвитку особистості; освіта має розглядатися не як технологія передачі інформації, а взаємозв'язок особистісно орієнтованого навчання й розвитку навчальної діяльності як умови становлення особистості фахівця [10].

У контексті зазначеного нам необхідно окреслити шляхи формування у тих, хто навчається, мотивації як провідного фактора регуляції активності особистості, її поведінки і діяльності [8, с. 146]. Суть мотивації відтворена у визначенні цього поняття. В «Українському педагогічному словнику» С.У. Гончаренка мотивація трактується як система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки [2, с. 217]. Навчальна мотивація – це система спонукань, що викликає активність того,

хто навчається, та зумовлює направленість і характер навчальної діяльності [6, с. 71].

Мотив – сутнісний складник мотивації у працях з психології і педагогіки визначається як внутрішнє спонукання особистості до того чи іншого виду активності (діяльність, спілкування, поведінка) [8, с. 147]; спонукаючий та визначаючий вибір спрямованості діяльності на предмет; усвідомлювана причина дій та вчинків особистості [12, с. 245]; особистісний смисл тієї чи іншої діяльності для людини [6, с. 71]. Співвідношення мотивів і змісту діяльності зумовлює виділення внутрішніх і зовнішніх мотивів [6; 8]. Про внутрішні мотиви йдеться тоді, коли для особистості діяльність є важливою сама собою (наприклад, задовольняється пізнавальна потреба в процесі навчання), отже, внутрішні мотиви пов'язані з самим процесом діяльності; про зовнішні мотиви говоримо як про такі, що пов'язані з результатом навчальної діяльності: соціальний престиж, успіх, досягнення – зовнішні мотиви, що проєктуються на реалізацію зазначених потреб і визначаються як позитивні [6, с. 71; 8, с. 164]. Педагогу зрозумілий той факт, що навчання здійснюється більш успішно за наявності мотивів як внутрішніх стимулів активності в навчальній діяльності [5, с. 333].

Спираючись на виділені теоретичні аспекти зазначених понять і узагальнивши авторитетні думки фахівців, викладені у працях з методики навчання, психології, педагогіки і власний педагогічний досвід, сформулюємо оптимальні передумови, ефективні чинники створення мотиваційної канви навчальної діяльності й стимулювання студентів до результативних навчальних дій на заняттях з іноземної мови:

- особистісна орієнтація навчання;
- активна взаємодія учасників навчального процесу;
- педагогічна майстерність, професійна компетентність, креативність, сучасність викладача іноземної мови;
- виявлення і підтримання професійного інтересу студентів;
- використання методів активізації і розкриття навчально-комунікативного потенціалу студентів;
- актуальний, такий, що відповідає вимогам часу, а не застарілий навчально-методичний матеріал; такий, що ефективно засвоюється в умовах обмеженості навчального часу самого заняття і загальної кількості навчальних годин упродовж курсу навчання;
- використання технічних засобів навчання, що забезпечує інтерактивний контекст занять, що проводяться.

Особистісна орієнтація й індивідуалізація навчання іноземної мови передбачає врахування викладачем особистісних якостей і особливих характеристик, почуттів, емоцій, пізнавальних

потреб, професійних намірів, притаманних окремій особистості, що сприяє виявленню у того, хто навчається, справжньої комунікативної мотивації [4, с. 21]. Викладач – центральна, керуюча ланка кола педагогічної взаємодії, двигун, що приводить у рух, до роботи всіх учасників навчального процесу, постаючи перед студентською аудиторією не лише як генератор знань, а також як джерело натхнення; як справжній педагог, захоплюючи своєю майстерністю і талантом, веде своїх підопічних до високих результатів, інспірує позитивний настрій і бажання ефективно працювати.

Викладач іноземної мови, який навчає студентів немовних спеціальностей, має досконало знати не лише свій предмет, а й розумітися на професійних і наукових аспектах діяльності майбутніх фахівців. Студентам цікаво ділитися інформацією і спілкуватися з викладачами-мовниками, які поділяють їхній інтерес до обраного фаху, можуть підтримати розмову на професійні теми і є в курсі інновацій у сфері технологій, що інтенсивно розвиваються. Коли той, хто навчається, є об'єктом такого позитивного педагогічного впливу, виробляється стійка мотивація, затверджується внутрішній вибір пріоритетів у навчанні, фіксується усвідомлена необхідність оволодіти предметом вибору. Більше того, висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора у разі не досить високих спеціальних здібностей або недостатнього запасу необхідних знань, умінь і навичок у тих, хто навчається [8, с. 164]. Вищезазначене щодо ролі педагога на заняттях підсумуємо тезою про те, що загалом педагогічна майстерність є виявом високого рівня організації професійної педагогічної діяльності, що дає найвищі результати за найменший період часу [7, с. 292].

Навчання на заняттях з іноземної мови – це не лише взаємодія викладача зі студентами, це групова взаємодія учасників навчального процесу. Взаємодія його учасників, що базується на задоволенні спільних потреб, інтересів, – одна з невід'ємних передумов формування позитивної мотивації навчання.

Групова взаємодія допомагає тим, хто навчається, у прийнятті цінностей і потреб інших, полегшує процес самодослідження й інтроспекції [3, с. 18]. Група, в якій панує дружельюбна атмосфера, в якій студент може розраховувати на розуміння і підтримку не лише викладача, а й одногрупників, без применшення, приречена на досягнення позитивного результату навчання. Згуртувати студентів навколо спільної мети – додати корисний іншомовний комунікативний досвід, накопичений на заняттях, до портфоліо професійного досвіду допоможуть, зокрема, ретельно пророблені й адаптовані до сприйняття сучасні методики навчання і цікаві завдання, що передбачають розвиток критичного мислення, пошуково-пізнавальної

діяльності разом з удосконаленням мовленнєвих умінь: це й дискусії на професійні теми, і фахові презентації, і виступи на заняттях з доповідями на наукову тематику, а також рольові ігри, спрямовані на занурення учасників навчання у змодельоване середовище професійного спілкування. У світлі цього постає питання про ефективне використання навчального матеріалу, що є змістоутворюючим фактором заняття. Зазначимо, що навчальний матеріал для оволодіння іноземною мовою – це не лише певна методична література, підручники, посібники тощо. Пропонується думка, що є нам близькою, про цілісність матеріалу курсу, яку розуміємо як єдність когнітивного, емоційного й поведінкового компонентів, тобто органічний взаємозв'язок інформації, що пропонується тим, хто навчається, з емоціями й почуттями, які викликані такою інформацією, а також із зумовленою нею поведінкою [3, с. 12]. Актуальний, сучасний навчально-методичний матеріал і його збалансованість з видами іншомовної мовленнєвої діяльності, які потрібно активізувати на заняттях, відповідність навчальної інформації – іншомовних текстів, мультимедійного ряду очікуванням і потребам студентів забезпечує дієвість у послідовному формуванні професійно-комунікативного потенціалу студентів.

Висновки. Підкреслимо актуальність поданої у статті інформації, посилаючись на тезу, що звучить в унісон з тональністю нашого викладу: «Тривалі взаємозв'язки між людьми ґрунтуються насамперед на спільних інтересах, а часто й успіхах, яких вони можуть досягти спільними зусиллями» [9, с. 105]. Якісне навчання іноземної мови, вдосконалення всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності – процес некороткочасний, тривалий, такий, що потребує терпіння, наполегливості, відповідального й усвідомленого підходу тих, хто навчається, майбутніх фахівців. Мотивація у позитивному сенсі – рушійна сила, що уможливорює подолання навчального шляху з отриманням переваг у вигляді розвиненого іншомовного професійно-комунікативного потенціалу і вмінь його ефективного використання. Зазначені установки щодо важливості мотивації у навчанні іноземної мови студентів немовних спеціальностей і надалі

будуть братися нами до уваги з метою заохочення і стимулювання до навчання майбутніх працівників.

Список використаної літератури:

1. Василенко М.Є. Професійна комунікативна компетентність майбутнього правника: лінгвістична проекція. *Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій*, Суми, 18–23 квітня, 2011 р. / Відп. за вип. В.В. Опанасюк. Суми : СумДУ, 2011. Ч. 2. С. 23–25.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
3. Григорьева Т.Г. Основы конструктивного общения: метод. пособие для преподавателей / Т.Г. Григорьева, Л.В. Линская, Т.П. Урсольцева. Новосибирск, Москва. Изд-во Новосиб. ун-та ; Совершенство, 1997. 171 с.
4. Коньшева А.В. Современные методы обучения английскому языку. Минск: ТетраСистемс, 2011. 304 с.
5. Кузнецов И.Н. Настольная книга преподавателя. Минск : «Соврем. слово», 2005. 544 с.
6. Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2009. 208 с.
7. Пионова Р.С. Педагогика высшей школы: учеб. пособие. Минск : Выш. шк., 2005. 303 с.
8. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 432 с.
9. Томан І. Мистецтво говорити. Київ : Політвидав України, 1989. 293 с.
10. Філоненко М.М. Особистісне становлення фахівця: теоретичний аналіз проблеми. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 3–4. С. 127–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2014_3-4_27.
11. Черняк Н.О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38–39. С. 388–393. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_38-39_63.
12. Яблонко В.Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 220 с.

Yashchuk O. Foreign language training of non-language students: preconditions and factors of motivation

The article considers the preconditions and factors contributing to the formation of the motivation of teaching foreign language students of non-language specialties and increasing the efficiency of practical classes in a foreign language in order to further realize the acquired knowledge and advanced speech skills in the professional sphere as well as in all other possible situations of foreign language communication.

From the point of view of psychology, motivation as a set of motives – causes, urges, aspirations is a powerful impetus to human activity and, in particular, one of the qualificative factors that determines students' performance in practical classes and the effectiveness of foreign language training at a certain completed stage of teaching.

Today, the well established phrases concerning the importance of perfect knowledge in a foreign language, at least in English as a priority language of the global world, are perceived quite commonly and articulate the

awareness and the perceived need for most people to know foreign languages. There is no need to prove – it is necessary to motivate. Based on a set of positive motives, one who learns is capable of actively, purposefully and qualitatively multiplying his knowledge potential.

As for the teaching foreign language students of non-language specialties, the presence of positive teaching motivation is ensured by the creation of favorable conditions for pedagogical interaction and the interrelationship between psychological and pedagogical – cognitive, moral, and emotional aspects of educational activities.

Modern, meaningful and interesting foreign language lessons, in the context of which not only the educational information is delivered, but also the basic communicative function is realized within the interaction of participants of the educational process presents one of the main prerequisites for the formation of positive motivation.

To create a motivational background with the use of modern and interesting teaching and learning methods, as well as high level of education, experience, professional competence is one of the priorities of a modern foreign language teacher.

Key words: *motivation, motive, activity, practice, student, specialist, institution of higher education, foreign language, teaching and learning process, lesson, information, knowledge, factor, teacher, pedagogue, professional.*